

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата педагогічних наук,
доцента Косенка Юрія Миколайовича на дисертацію**

Абакумової Ірини Вікторівни

**«Формування професійно-трудової компетентності учнів 5-10 класів з порушеннями інтелектуального розвитку», подану на здобуття ступеня
доктора філософії зі спеціальності 016 – Спеціальна освіта**

Актуальність теми дисертації. Сучасні завдання Нової української школи актуалізують проблему професійно-трудової соціалізації осіб із порушеннями інтелектуального розвитку. Розвиток різних форм освіти для дітей з інтелектуальними порушеннями, зміни в технологіях, постійне оновлення засобів, інструментів і матеріалів виробництва зумовлюють виникнення нових професій, спеціальностей, які потребують кваліфікованих кадрів навіть при виконанні не складних трудових операцій, передбачають створення умов для самонавчання та самовдосконалення осіб означеної категорії, формування в них відповідних професійно-трудових компетентностей ще в період навчання в закладах загальної середньої освіти.

На сучасному етапі розвитку нашої держави в умовах дефіциту трудових кадрів, особливо фахівців робітничих професій, важливо приділяти значну увагу технологічній підготовці учнів з інтелектуальними порушеннями, перегляду традиційних науково-методичних підходів до організації трудового навчання, сучасного навчально-методичного забезпечення змісту трудової підготовки, модернізації програмно-методичного забезпечення, впровадження в освітньо-трудова практику інноваційних методів, форм і засобів формування професійно-трудової компетентності в учнів із порушеннями інтелектуального розвитку, застосування спеціального допоміжного обладнання для ефективного виконання завдань такими школярами, що в подальшому сприятиме випускникам з інтелектуальними порушеннями надавати відповідні професійні послуги у сфері обслуговування, виробництва та сільського господарства й бути затребуваними на ринку праці.

У наукових розвідках вітчизняних і закордонних науковців досліджено різні аспекти формування, розвитку та корекції трудових умінь у дітей із порушеннями інтелектуального розвитку, втім, бракує досліджень, присвячених формуванню професійно-трудової компетентності в учнів 5-10 класів з порушеннями інтелектуального розвитку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи

Ярмаченка НАПН України за напрямом «Теоретичні і методичні засади освіти дітей з особливими освітніми потребами», комплексних тем відділу освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку: «Науковометодичне забезпечення навчання дітей раннього, дошкільного та молодшого шкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку» (ДР № 0121U108669); «Удосконалення змісту базової середньої освіти учнів з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах НУШ» (ДР № 0124U000492).

Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України (протокол № 9 від 01.11.2021 р.).

Структура, зміст дисертації та основні здобутки автора. У дисертаційній роботі Абакумової Ірини Вікторівни визначено теоретичні основи професійно-трудової підготовки учнів із порушеннями інтелектуального розвитку, які базуються на положеннях компетентнісного, корекційно-розвивального, особистісно-орієнтованого та діяльнісного підходів до навчання таких осіб.

З'ясовано особливості педагогічних впливів та умов, які сприяють ефективному розвитку професійно-трудової діяльності учнів з інтелектуальними порушеннями. Підкреслено важливість спрямованості трудової підготовки учнів на формування в них професійно-трудової компетентності як здатності застосовувати на практиці отримані професійні знання, вміння та навички.

Авторкою проаналізовано підходи та методи професійно-трудової підготовки осіб визначеної категорії, які сприяють гармонійній інтеграції їх в суспільство, надають широкі можливості та активізують до участі у громадському житті, стимулюють до реалізації власного трудового потенціалу.

Дисертанткою проведено аналіз результатів професійно трудової підготовки учнів з комплексними та інтелектуальними порушеннями, встановлено, що ці особи відчують значні труднощі, з якими вони зустрічаються в професійному навчанні. Наголошено, що на всіх етапах навчання рівень готовності до праці в дітей є недостатнім за ключовими критеріями. Їхня поведінка залишається неусвідомленою, а дії дітей потребують безпосереднього керівництва і допомоги вчителя. Встановлено обмеженість матеріально-технічного забезпечення навчальних закладів, відсутність систематичної профорієнтаційної діяльності серед учнів, що зумовлює її недостатню ефективність, нечіткі уявлення у більшості дітей про свою майбутню професійну діяльність.

Здобутком авторки є визначення факторів, що ускладнюють процес професійно-трудової підготовки учнів, до яких дисертантка відносить: низьку мотивацію в дітей до праці, брак технічних і технологічних знань та недостатній розвиток загальних професійних навичок тощо.

Важливим досягненням дисертантки є розроблення структурно-функціональної моделі формування професійно-трудової компетентності учнів із порушеннями інтелектуального розвитку з виділенням її змістових компонентів (мотиваційно-ціннісного, когнітивного та практико-діяльнісного), педагогічної технології формування професійно-трудової компетентності учнів 5-10 класів з порушеннями інтелектуального розвитку у спеціальних закладах загальної середньої освіти та модельної навчальної програми «Технології трудового навчання: інваріативні модулі» для розвитку професійно-трудової компетентності в учнів із порушенням інтелекту, що урізноманітнює і позитивно впливає на процес розвитку професійно-трудової компетентності й підвищує рівень практичних навичок і мотивацію до навчання у школярів 5-10 класів з інтелектуальними порушеннями.

Заслужовують на увагу методичні системи, які включають відповідні організаційно-педагогічні умови формування професійнотрудової компетентності учнів із порушеннями інтелектуального розвитку у спеціальних закладах загальної середньої освіти та забезпечують успішну професійну трудову підготовку школярів і готовність учителів до тісної співпраці й взаємодії з учнями.

Апробація результатів. Апробація результатів формувального експерименту здійснювалася в м. Київ, Хмельницькій та Сумській областях, що вказує на широку його географію. За результатами проведеного дослідження доведено ефективність використання структурно-функціональної моделі та технології формування професійно-трудової компетентності учнів 5-10 класів з порушеннями інтелектуального розвитку у спеціальних закладах загальної середньої освіти, модельної навчальної програми «Технології трудового навчання: інваріативні модулі» для розвитку професійно-трудової компетентності в учнів із порушенням інтелекту. Основний зміст і результати експерименту оприлюднено на міжнародних і всеукраїнських конгресах, науково-практичних конференціях, онлайн-марафонах і круглих столах, які проводились у м. Київ, м. Кам'янець-Подільський та м. Суми впродовж 2021-2024 років.

Ступінь новизни основних результатів дисертації. Аналіз наукового доробку авторки показав, що нею вперше: розроблено науково-методичні засади формування професійнотрудової компетентності учнів з порушеннями інтелектуального розвитку; розроблено педагогічну технологію формування професійно-трудової компетентності учнів 5-10 класів з порушеннями інтелектуального розвитку у спеціальних закладах загальної середньої освіти; розроблено структурно-функціональну модель формування професійно-трудової компетентності учнів з порушеннями інтелектуального розвитку та виділено її змістові компоненти (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, практико-

діяльнісний); визначено організаційно-педагогічні умови формування професійнотрудової компетентності учнів з порушеннями інтелектуального розвитку у спеціальних закладах загальної середньої освіти, що дає змогу якісному формуванню професійно-трудових умінь та навичок, соціальних якостей, позитивних індивідуальних можливостей в результаті проходження всіх етапів професійно-трудової підготовки учнями 5-10 класів з порушеннями інтелектуального розвитку.

Практична цінність результатів дослідження. Значним здобутком дисертантки є використання практиками в контексті формування професійно-трудової компетентності учнів 5-10 класів з порушеннями інтелектуального розвитку комплексу діагностичного інструментарію (анкет опитування батьків, індивідуальних карток навчальних досягнень, інших методик); розроблення авторської модельної навчальної програми «Технології трудового навчання: інваріантні модулі» для учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, яка може використовуватися в навчанні дітей з інтелектуальними порушеннями, як в спеціальних закладах загальної середньої освіти, так і в інклюзивних класах масових навчальних закладів; розробленні методичних рекомендацій для педагогів з формування професійно-трудової компетентності в учнів 5-10 класів з порушеннями інтелектуального розвитку.

Результати наукового дослідження можуть бути використані під час підготовки методичних посібників для вчителів спеціальних закладів загальної середньої освіти і навчальних закладів з інклюзивним навчанням, підвищенні кваліфікації педагогічних кадрів та організації процесу професійно-трудової підготовки учнів з інтелектуальними порушеннями.

Наукові праці, які відображають результати дисертації. Результати роботи дисертантки відображено у 15 публікаціях, з яких 13 одноосібних. Зокрема, 1 стаття надрукована у наукових періодичних виданнях інших держав, 4 статті у наукових фахових виданнях України, 8 статей і тез апробаційного характеру та 2 модельні навчальні програми.

Зауваження та рекомендації. Даючи загальну позитивну оцінку результатів представленого наукового дослідження, висловлюємо окремі зауваження та побажання:

1. У розділі I варто було ширше представити зарубіжний досвід підготовки учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, посилаючись на представлені зарубіжні джерела, які є у списку використаної літератури до дисертаційного дослідження.

2. Очевидно, що педагогічна технологія формування професійно-трудової компетентності покликана покращити якість підготовки учнів 5-10 класів з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах спеціальних шкіл та

навчально-реабілітаційних центрів. У зв'язку з цим, хотілося б дізнатися більше, у чому полягає специфіка корекційно-розвивального складника щодо організації професійно-трудового навчання учнів з особливими освітніми потребами в умовах спеціальних закладів загальної середньої освіти, яку необхідно враховувати при підготовці здобувачів освіти.

3. У розділі III варто виразніше розкрити переваги визначених етапів формування професійно-трудової компетентності учнів з порушеннями інтелектуального розвитку у спеціальних закладах загальної середньої освіти, а саме: початкового, основного, заключного, що передбачали як індивідуальні, так і колективні види роботи, акцентуючи увагу різних формах діяльності під час організованого професійно-трудового навчання.

4. На нашу думку, робота тільки б виграла, якби представлені методичні рекомендації для педагогів спеціальних закладів загальної середньої освіти та спеціальних класів ЗЗСО містили більше засобів та форм, передбачених у очному та дистанційному форматах навчання.

Звертаємо увагу, що наведені міркування не впливають на високу оцінку дисертації Абакумової Ірини Вікторівни «Формування професійно-трудової компетентності учнів 5-10 класів з порушеннями інтелектуального розвитку», не знижують її наукової та практичної цінності. Висловлені побажання є дискусійними та спрямовані на привернення уваги дисертантки до ще не досліджених аспектів наукової проблеми.

Загальний висновок та оцінка дисертації. Представлена до захисту робота виконана на високому фаховому рівні, вона є завершеною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані дані, зокрема: розроблено науково-методичні засади формування професійнотрудової компетентності учнів з порушеннями інтелектуального розвитку; розроблено та апробовано педагогічну технологію формування професійно-трудової компетентності учнів 5-10 класів з порушеннями інтелектуального розвитку у спеціальних закладах загальної середньої освіти; теоретично обґрунтовано та розроблено структурно-функціональну модель формування професійно-трудової компетентності в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку; визначено організаційно-педагогічні умови формування професійнотрудової компетентності в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку у спеціальних закладах загальної середньої освіти в контексті реформ НУШ.

Отримані результати в цілому є суттєвими для подальших досліджень у представленому напрямі. Зауваження, побажання та поодинокі дискусійні моменти не суперечать загальному висновку щодо наукової значущості дисертаційного дослідження. Усе це засвідчує високий рівень підготовки автора.

За актуальністю і змістом дисертаційна робота «Формування професійно-трудової компетентності учнів 5-10 класів з порушеннями інтелектуального розвитку», подана на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 016 – Спеціальна освіта відповідає вимогам до оформлення дисертацій затвердженими Наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.), та постанові КМ України від 12.01.2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (із змінами, внесеними згідно Постанови КМ України № 341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р., № 507 від 03.05.2024 р.), а її авторка –Абакумова Ірина Вікторівна заслуговує присудження ступеня доктора філософії PhD у галузі знань 01 «Освіта /Педагогіка» за спеціальністю 016 Спеціальна освіта.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка

Юрій КОСЕНКО

